

"ממחרת השבת"

ויכוח רבי יוחנן בן זכאי עם הבייתוסים

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף סה/א

שהיו בייתוסין אומרים: עצרת אחר השבת!

ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם: שוטים מנין לכם?!

ולא היה אדם אחד שהיה משיבו חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר:
משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד הוא עמד ותקנה אחר שבת
כדי שיהיו ישראל מתענגין שני ימים

קרא עליו מקרא זה:

"אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר"

ואם משה רבינו אוהב ישראל היה למה איחרן במדבר ארבעים שנה

אמר לו רבי בכך אתה פוטרני

אמר לו שוטה ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטילה שלכם

כתוב אחד אומר תספרו חמשים יום וכתוב אחד אומר שבע שבתות תמימות תהיינה

הא כיצד?

כאן ביום טוב שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל להיות באמצע שבת

ובהמשך הסוגיה מתגייסים הרבה תנאים להוכיח מפסוקי התורה שבכתב
[שגם הבייתוסים מכירים בה] שכוונת התורה בביטוי 'וספרתם לכם
ממחרת-השבת', איננה ל'שבת בראשית' אלא ל'יום טוב' של פסח.

הצורך בכל כך הרבה ראיות לאישוש המסורת של הפרושים, נובע מכך
שה'פשט' של הכתוב מוכיח {לכאורה} את צדקת הבייתוסים ולכן עלינו
חובת-ההוכחה!

על פי זה, תמוה כל הויכוח של ריב"ז והבייתוסי הזקן, כפי שהקשו
האחרונים:

בני יששכר מאמרי חודש סיון מאמר ד
הא ודאי כל משכיל ישתומם על המראה:

- א. מהו זה שאמר להם ריב"ז שוטים מנין לכם? הלא בזולת הקבלה [=לולי המסורת המקובלת בעל פה] הנה פשוטו של מקרא הוא כדברי הבייתוסין, עד שהוצרכו חז"ל להוכיח בכמה הוכחות איך מרומז קבלתם בתורה?
- ב. יקשה ביותר הבייתוסים שנעשו אילמים ולא היו משיבים לו דבר הלא היו יכולים להשיבו פשוטו של מקרא הוא כדברינו?
- ג. הבייתוסים הזקן שהשיב לריב"ז השיב דברי רוח ולמה לא השיב בפשוט מקרא מלא הוא?

ונ"ל ע"פ פשוטו: דודאי פשוטו של מקרא יש לפרש וספרתם לכם ממחרת השבת, שבת בראשית, כדברי החטאים האלה, אבל הקרבת מנחה חדשה בי"ט של עצרת לא נתבאר בתורה זמנו אימת, דאלו נאמר וספרתם לכם ממחרת השבת וכו' שבע שבתות וכו' וביום החמשים תקריבו מנחה וכו' היו נשמע מן התורה – לפי חשבונם – דעצרת יגיע תמיד לאחר השבת,

אבל להיות שבתורה נאמר סתם: שבע שבתות וכו' תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה חדשה הנה אינו מבואר זמן ההקרבה ואפשר לומר דאחר ימי הספירה יוכלו להביא הקרבן אימתי שירצו וכן מה שאמרה תורה שבעה שבועות תספר לך וכו' ועשית חג שבועות וכו' י"ל אימתי שירצו לאחר הספירה [וכמו בזבה 'וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר', אפי' אם המתינה כמה ימים אחר ספירתה וטבלה טהורה ...]

ובהא נצחינהו ריב"ז במה שהיו אומרים עצרת לאחר השבת בחובה [=כלומר, חובה להקריב המנחה החדשה, מיד לאחר השבת השביעית] ע"ז א"ל: שוטים מנין לכם? וע"ז לא מצאו מענה, עד שבא זקן אחד משלהם והשיב: דבאמת מן התורה הרשות לעשות עצרת אימתי שירצו אחר הספירה ... אלא כי משה רבינו אוהב ישראל היה וכו'...

אבל תירוצו זה איננו מספק, שהרי אין זה מופרך לפרש שבסיום שבע השבתות מיד יקריבו מנחה חדשה, בגלל סמיכות רישא דקרא 'תספרו חמשים יום' לסיפא דקרא 'והקרבתם מנחה חדשה' [אלא שאפשר גם לומר שאין זה מוכרח שיקריבו מיד, כי הכתוב לא קבע להם במפורש

---

¹ וכך אמנם פירש"י [ויקרא כג, טז] ד"ה תספרו: עד ממחרת השבת השביעית תספרו - ולא עד בכלל והן ארבעים ותשעה יום: חמשים יום - והקרבתם מנחה חדשה לה' - ביום החמשים תקריבוה...

אימתי זמן הקרבתה] ואם משמעות הפסוק סובלת שתי הפרשנויות, ע"ז לא שייך לתקוף אותם בטענת: 'שוטים'!

ועוד יקשה על הסיפור:

לאחר שהשיבו אותו זקן שמה רבינו הוא זה שהחליט מתוך שהיה אוהב ישראל 'לפנק' אותם בשני ימי עונג, – טיעון זה שבו הקהה את שיניו של הבייתוסי: 'ואם משה רבינו אוהב ישראל היה למה איחרן במדבר ארבעים שנה?' איננו זקוק למקרא זה קרא עליו ריב"ז: "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר", שלכאורה אינו מסייע כלום...

ומה גם שתגובת ריב"ז: 'למה איחרן במדבר ארבעים שנה' נראית מגוחכת [כמענה אותו בייתוסי: רבי! בכך אתה פוטרני?...] וכי היה הדבר תלוי בו? הלא חטאו במרגלים והענישם הקב"ה? כיצד היה יכול משה למנוע זאת?

הטיעון המנצח בפסוק זה:

ויש מפרשים שבציטוט מקרא זה "אחד עשר יום מחורב" [עד קדש ברנע] רמז להם ריב"ז כיצד שיטתם מופרכת:

ויובן בהקדים:

שעיקר טענת הבייתוסים לא התמקדה בשלילת הפרשנות חז"ל על הכתוב של ראשית הספירה: 'וספרתם לכם ממחרת השבת' [שהכוונה היא ליום טוב, ראשון של פסח] – שהרי כל ההוכחות של התנאים מוכיחות שא"א לומר שהכוונה ל'שבת בראשית', כי אז כל שנה ייצא חג השבועות בתאריך שונה, וזה הבינו גם הם שזה מופרך [שהרי גם בתורה שבכתב ברור שכל החגים מועדם בתאריך קבוע!]

אלא כמדויק בלי הגמרא: 'שהיו בייתוסים אומרים: 'עצרת אחר השבת! היינו, שלדעתם 'סיום הספירה' חייב לחול תמיד בשבת בראשית וצמוד אליה יהיה תמיד חג השבועות ביום ראשון, אבל איך עושים את זה מבלי 'לנייד' את חג השבועות פעמים נ"א, נ"ב או נ"ג?²

לטענתם, בי"ד הם הצריכים לדאוג 'לארגן' בקידוש החודש, שר"ח ניסן יחול תמיד ביום השבת, ממילא תמיד יחול חג הפסח ביום השבת, נמצא

---

² כדי להפריך את הטענה שא"א שתהיה 'ניידות' של חג השבועות.

שכל שנה יחול גם חג השבועות אוטומטית למחרת יום השבת, ממילא יתקיים העיקרון שלהם: 'עצרת אחר השבת'.

וזו היתה כוונת אותו זקן באמרו: ש'משה עמד ותיקנה אחר השבת! וכי עלה בדעתו ש'משה עושה במצוות התורה ככל העולה על רוחו?

אלא טענתו היתה ש'משה ובית דינו, שהם יודעין לחדש ראשי חודשים³ [ובכוחן להזיז את ראש חודש לפי צרכי הדת]⁴ – הם דאגו לקבוע תמיד את 'ראש חודש ניסן' ביום השבת וממילא תהא 'עצרת אחר השבת' והטעם שעשה משה כן: 'כדי לענגם שני ימים'...

וע"ז מגיב ריב"ז בשני שלבים:

א. ראשית הוא נוזף בהם: 'שוטים מנין לכם?!' [אף שפשוטו של מקרא תואם את שיטתם] אבל מלגלג הוא עליהם: איזה חידוש חידשתם?! וכי כל הדורות והנביאים והסנהדרין מזמן ממ"ת ועד בית שני, שרק אז הופיעו הבייתוסים – כל אלו לא ידעו לקרא 'פשוטו של מקרא'?!... והרי מעולם לא הקפידו 'לסדר' את קידוש החודש שיחול ר"ח ניסן דווקא בשבת! אין זאת אלא שכל הדורות כך קבלו ישירות מ'משה בסיני'... א"כ 'מנין לכם' החידוש הגאוני שהמצאתם לפתע?...?

וטיעון זה הוא החזק ביותר כדאיתא ברמב"ם:

רמב"ם יד החזקה – הלכות תמידין ומוספין פרק ז
וכל כך למה (=היה העומר נקצר בעסק גדול, כפי שתיאר בתחילת הלכה זו?)
מפני אלו הטועים שיצאו מכלל ישראל בבית שני שהן אומרים שזה שנאמר בתורה ממחרת השבת הוא שבת בראשית ומפי השמועה למדו שאינה שבת אלא יום טוב.

³ בהתאם לדעת רבי אליעזר בסוגיה שצריכה להיות 'ספירה התלויה בבית דין' שהן קובעין את המועדות [רש"י שם]

⁴ כדאיתא בירושלמי [סוכה יח,א]. 'ר' סימון מפקד לאילין דמחשבין [=למחשבי עיבור חודשים ושנים] יהבון דעתכון דלא תעבדין לא תקיעתה בשבת ולא ערבתא בשבתא. ואין אדחקון עבדון תקיעתה ולא תעבדון ערבתא: [הרי שביד ב"ד 'לסדר' את חלות ר"ח לפי הצרכים]

ובן ראו תמיד הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור שהיו מניפין את העומר בששה עשר בניסן בין בחול בין בשבת והרי נאמר בתורה ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה ונאמר (בספר יהושע): ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי.

כלומר, היסטורית מימות משה רבינו ותלמידו יהושע וכל הנביאים והסנהדרין, מעולם לא דאגו 'לסדר' שפסח יחול ביום השבת, עד שבאתם אתם ה'שטים' וחדשתם להם שמהכתוב האומר 'ממחרת השבת השביעית', מוכח ש'עצרת אחר השבת'?!... וכל הדורות שעד עתה לא הבינו 'פשוטו של מקרא'....

ב. ושמא תאמרו: שמשה בדור הראשון אמנם כן 'דאג לסדר לישראל' שני ימים בהיותו 'אוהב ישראל', אלא שאח"כ נשתכח הדבר וחזרו הדורות שאחריו לפרש ש'ממחרת השבת' הוא מחרת יום טוב, (בגלל כל הראיות של חז"ל השוללים שהכוונה ל'שבת בראשית) בלי להתחשב באיזה יום בשבוע יחול...

כדי להפריך אפשרות כזו⁵, קרא עליו המקרא: "אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע"

רש"י על דברים פרק א פסוק ב
(ב) אחד עשר יום מחורב – אמר להם משה ראו מה שגרמתם אין לכם דרך קלרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך י"א יום ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים שהרי בעשרים צאייר נסעו מחורב שנאמר ויהי צנה השנית בחדש הקני בעשרים בחדש וגו' וכ"ט בסיון פלחו את המרגלים מקדש ברנע לא מהם שלשים יום פענו בקצרות התאווה שאכלו הבקר חדש ימים ושבועה ימים פענו בתלכות להסגר קס מרים

נמלא בג' ימים הלכו כל אותו הדרך [= במסע רצוף בלי חנייה בדרך] וכל כך היתה סכינה מתלכטת בקבילכם למהר ביאתכם לארץ ובקביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר מ' שנה:

ספר במדבר פרק י
(יא) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּעֲשָׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: (יב) וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינִי וַיִּשְׁכְּנוּ הָעֲנָן בְּמִדְבַּר פָּאָרָן:

⁵ בהבא לקמן ראה 'תורת המועדים' גורן שלמה בן אברהם – ע' 356.

מערתה צא וחשוב! אם כדברי הבייתוסים, משה 'סידר' שיחול ר"ח ניסן ביום השבת, כדי שגם חג הפסח יחול ביום השבת, נמצא ש'עשרים באייר' [שהוא חמישים יום אחר ר"ח ניסן] – שלשים יום דניסן ועוד עשרים באייר – חייב גם הוא לחול ביום השבת קדש] – הייתכן שהמסע הראשון מהר סיני יתחיל בעיצומו של יום שבת?!

ומה עם איסור 'הוצאה ברה"ר' ואיסור 'מחמר'? וגם יאמרו הבייתוסים שאיסורים אלו אינם מפורשים בתושב"כ, על כל פנים האיסור 'אל ייצא איש ממקומו ביום השבת' פסוק מפורש הוא במקרא – כיצד יתחילו בני ישראל מסעם הראשון ב'עשרים באייר' בחילול המוני של עיצומו של יום השבת?

[וגם אם נדחוק לומר שאותו ניסן כשיצאו ממצרים 'חסר' היה, נמצא ש'עשרים באייר' חל ביום שישי, עדיין היו נאלצים לחנות באמצע ואין זה 'שלשת ימים' רצופים ללא הפסקה]

חישוב זה מפריך את טענתם שמשה רבינו 'סידר' שיחול פסח ביום השבת, ולטענתם שבשביל שהיה 'אוהב ישראל' רשאי הוא להזיז את התאריך של חג השבועות כרצונו, למען ישראל:

סנט בהם ריב"ז באומרו: אם כן 'למה עיכבן ארבעים שנה במדבר'?

וכוונתו היתה: הרי משה הביאם במסע הראשון תוך שלשת ימים, עד קדש ברנע, שהוא גבול ארץ כנען, מדוע לא צוה עליהם להמשיך במסע אל תוך ארץ כנען? למה נעצר שם להתווכח עמם על 'שילוח מרגלים'? ובפרט שהקב"ה אמר לו: "שלח לך": 'אני איני מצוה אותך – אם תרצה 'שלח'...

אלא על כרחך, מאחר שעל פי ה' יחנו, לא יכול היה להחליט מעצמו ש'יסעו' הלאה, למרות שידע, שהעיכוב הזה עלול לגרום להם צרות ארבעים שנה, הא למדת! שגם במטרה למנוע צער מישראל, אין בכוחו של משה לשנות את ציווי הקב"ה, אף שהיה 'אוהב ישראל', כמו כן איננו יכול להחליט מעצמו לשבש את סדרי קידוש החודש בכל שנה ולקבוע 'ראש חדש ניסן' ביום השבת....